

חלק שני

הרקע לקרב "החוזה הסיני"

בין "אור ירוק" למערכת הצליחה

למן תחילת המלחמה עלתה על הפרק, מפעם לפעם, האפשרות לבצע מבצע התקפי באגפן של הארמיות המצריות בחזית התעלה – לנחות בחוף מפרץ סואץ ומשם להתקדם לעבר מתקני הנפט המצריים בחוף המערבי של המפרץ או לעבר עמק הנילוס וקהיר. התומך העיקרי במבצע זה, שכונה אור ירוק, היה סגן הרמטכ"ל, אלוף ישראל טל. בכל פעם, שעלה העניין, נדחה המבצע, עד שלאחר ההתקפה המצרית ב־14 באוקטובר, כאשר הוחלט במטה הכללי לצאת למבצע צליחת התעלה, אישר הרמטכ"ל להתחיל בהכנות בהנחה שאור ירוק יבוצע כ־48 שעות לאחר הצליחה. התכנון הוטל על מפקדה (לימים: אוגדה) 440 בפקוד אלוף מנחם (מנדי) מרון, שפעל תחת פיקוד מרש"ל של האלוף גביש. הכוחות שנועדו לקחת חלק במבצע היו חטיבה 35, כלומר גדוד 890 וחפ"ק המח"ט, וגדוד טנקים.⁴

במהלך נוהל הקרב לקראת צליחת התעלה ביקש אלוף פיקוד הדרום מהרמטכ"ל, בעת ביקורו של רב אלוף אלעזר בדבלה, לקבל

4 שמעון גולן, מלחמה ביום הכיפורים: קבלת החלטות בפיקוד העליון במלחמת יום הכיפורים, מערכות, תל־אביב 2013, עמ' 887–889.

בחזרה את חטיבה 35. אלעזר התקשר לסגנו במטכ"ל ונענה שהדבר בלתי אפשרי מכיוון שהחטיבה היא חלק מכוחות אור ידוק והמבצע כולו נשען עליה. ב-15 באוקטובר, בשעות אחר הצהריים, הראה טל את תכנית אור ידוק לשר הביטחון דיין וקיבל את ברכתו, אך עדיין הביצוע היה מותנה בהצלחת מבצע הצליחה.

תורת הצליחה של צה"ל שפותחה מאז מלחמת ששת הימים הניחה כמובן מאליו שצליחת התעלה תתבצע כאשר הגדה המזרחית שלה מוחזקת בידי צה"ל ושניתן יהיה לרכז באזור נקודת הצליחה את אמצעי הגישור, את הכוחות המחפים על הצליחה ואת הכוחות הצולחים. בפועל, הצליחה התבצעה בתנאים שונים לחלוטין ובנסיבות שלא נחזו מראש. לפני הצליחה היה צריך לנהל קרב הבקעה בגדה המזרחית אל התעלה, לפתוח מסדרון שדרכו ניתן יהיה להוביל את הכוחות ואת אמצעי הגישור, להרחיב את המסדרון לאגפים מול התנגדות קשה של האויב ולהגן עליו מפני התקפות-נגד. בהמשך היה צריך להוביל אוגדה (צולחת) בתוך אוגדה (מבקיעה) – מהלך שצה"ל ביצע לראשונה במלחמה ולא התאמן לקראתו לפנייה.

עוד נתנה תורת הצליחה של צה"ל העדפה ברורה לצליחת סער – מתוך תנועה. לצורך זה פותח ערב המלחמה גשר הגלילים. הגשר נועד להיגרר ולהידחק על ידי חטיבת הטנקים הצולחת. אחרי דחיפתו למים תצלח עליו החטיבה את התעלה לצדה השני ותבסס את ראש הגשר. בעקבותיו, אמרה התורה, ייבנה גשר דוברות ואמצעי הצליחה הראשונים, שנרכשו עוד בסוף שנות השישים – התמסחים – יישמשו לגיבוי. במלחמה הסדר היה הפוך: התמסחים הקדימו להגיע לתעלה והעבירו את עשרות הטנקים הראשונים, גשר הדוברות נבנה כעבור יומיים, וגשר הגלילים הגיע אחרון והונח כעבור שלושה ימים וחצי.

הפערים בין התורה והמציאות ובין התכנון והביצוע של מבצע הצליחה אבירי לב, התגלו כבר בלילה הראשון של מערכת הצליחה. בבוקר שלמחרת, 16 באוקטובר, התברר שלמרות הלחימה הקשה של חטיבה 14, שעליה הוטל לפתוח מסדרון אל התעלה וליצור את ראש הגשר בצידה המזרחי, אין מסדרון, אין גשר, הצירים המובילים אל התעלה – עכביש וטרטור – חסומים, הדוברות תקועות בציר עכביש וגשר הגלילים נשבר וגרירתו נעצרה עד השלמת תיקונו. ממערב לתעלה נמצאה חטיבת צנחנים מילואים בפיקודו של דני מט עם כעשרה טנקים שמספרם גדל בבוקר והגיע עד עשרים ושמונה וכן מספר נגמ"שים [נושא גייסות משוריין] וזחל"מים וטרקטור אחד, שהועברו כולם על-ידי התמסחים.⁵

היה זה לאחר לילה של קרבות כבדים שניהלה חטיבה 14 מאוגדה 143 בשני מוקדים: (1) אזור ציר אושה בין התעלה לציר לכסיקון (הכביש לאורך הגדה המזרחית של התעלה), לשם הגיע המח"ט אמנון רשף יחד עם גדוד 79 במהלך התקדמותו צפונה. הוא נתקל בהתנגדות קשה של המצרים. לאחר מכן, הוא נסוג בלחץ התקפות הנגד המצריות ולאור ההתפתחויות במוקד השני דרומה עד לציר שיק; (2) צומת טרטור-לכסיקון, ממנה היתה החטיבה צריכה לפתוח את טרטור ממערב למזרח, אך נעצרה על ידי מה שכונה תחילה "מארב", לאחר מכן כונה "מגנן נ"ט" מצרי ובבוקר המחרת הוגדר על ידי הרמטכ"ל כ-"פלונטר" ומאוחר יותר כ-"פקק".

במהלך הלילה נערכו בדירוג מספר התקפות על הצומת על ידי גדוד הסיור האוגדתי 87, על-ידי גדוד 184 מחטיבה 14, על-ידי כוח מחטיבה 600 שפעל תחת פיקוד חטיבה 14 ולבסוף על ידי כוח צנחנים מילואים ותיקים מחטיבה 317 בפיקודו של נתן שונרי (גדוד

5 גולן, מלחמה ביום הכיפורים, עמ' 942-943.

582). כוח זה, האחרון, צורף לקראת הצליחה לחטיבה 14, ונכנס לפנות בוקר להתקפה על הצומת. ההתקפה לא התבצעה ברגל, אלא רכובה על זחל"מים, לאחר שבמשך הלילה נכשלו כל הניסיונות לפרוץ את הצומת עם טנקים. המחשבה, שכוח רכוב על זחל"מים יוכל להצליח מול מגנן נ"ט במקום בו נכשלו לפניו הטנקים מספר פעמים, היתה תמוהה מלכתחילה – בלשון המעטה. הכוח של שונרי, שמנה פחות ממאה לוחמים, ספג 25 חללים ועוד עשרות פצועים שחולצו בקרב גבורה על ידי הטנקים המעטים שנותרו, ועדיין היה חשש שמקצת הנפגעים נשארו בשטח. בשעות הבוקר המוקדמות ניסה גדוד 599 של עמי מורג, ללא הצלחה, להתקדם על ציר טרטור מערבה כדי לחלץ את אנשיו של נתן שונרי שנותרו בשטח ומפקד אוגדה 143 הודיע כי לא יוכל לפתוח את הצירים בכוחותיו הוא.

בבוקר 16 באוקטובר, ניצבו אפוא לפני מפקדי חזית הדרום שלוש בעיות מרכזיות: (1) גשר הגלילים, שהיה תקוע בציר עכביש בין המתגים 55 ו-54; (2) גשר הדוברות שעמד על גורריו על ציר עכביש ולא יכול היה להתקדם לעבר התעלה עד שייפתחו הצירים; (3) חטיבה 14 לא פתחה את ציר טרטור והכוחות המצריים שמצפון לו חסמו באש את התנועה עליו ועל ציר עכביש.

בחפ"ק הפיקוד דבלה נראה היה שאוגדה 143 מיצתה את כוחה והפיקוד החל לחפש כוחות שיוכלו לתגבר את המאמץ ולפתוח את ציר טרטור. בשעה 6 בבוקר, העלה גונן למפקד אוגדה 162, אלוף אברהם אדן (ברן), את האפשרות שיצטרך להתערב בפתיחת הציר ולהקצות לכך כוח. אדן, שביקש לשמור את אוגדתו שלמה לצליחה, לא התלהב מהאפשרות לשינוי המשימה. הוא לא הזדרז לנדב כוח לפתיחת הציר, וגם הפיקוד לא לחץ עליו באותו שלב. זאת, כדי לא להתיש את אוגדה 162 לפני הצליחה. הפסיחה על שני הסעיפים והמתח בין הרצון לפתוח בהקדם את הצירים לבין

השמירה על אוגדה 162 רעננה לקראת משימותיה בגדה המערבית לאחר הצליחה, אפיינו את פיקוד הדרום ואת האוגדה במהלך כל אותו היום.

שר הביטחון והרמטכ"ל שהו בלילה בדבלה ועקבו אחרי התפתחות הקרבות. בשמונה וחצי בבוקר 16 בחודש החליט הרמטכ"ל לחזור למטכ"ל. לפני כן סיכם עם שר הביטחון כי לנוכח אירועי הלילה וחוסר היכולת של אוגדה 143 המותשת לפתוח את צומת טרטור-לכסיקון ואת הצירים עכביש וטרטור, תעבור חטיבה 35 תחת פיקוד הדרום ולאחר שתגיע היא תנסה להרחיב את המסדרון לכיוון צפון ולהשתלט על גשרים מצריים מעל התעלה.⁶ בשובו למטכ"ל שידר אלעזר אופטימיות: "אם נניח שעוד חצי שעה יפתחו את 'הפקק', זה אומר שהיום בין 1500 ל-1600, אני מוסיף מקדם ביטחון, תוכל האוגדה של ברן לצלוח ולהיכנס לגדה המערבית".

מה עשתה אוגדה 162 ב־16 באוקטובר?

בשעה 7 לערך בבוקר 16 באוקטובר יצא אלוף הפיקוד, גונן, במסוק לשטח, ראה את גשר הגלילים התקוע באזור עכביש 55 ובשעה 9 בבוקר נחת בחפ"ק אוגדה 162 ליד תעוז כישוף. הוא יצא לשטח עם תת־אלוף דב תמרי, סגן מפקד האוגדה, ביקר בגשר הגלילים, צפה אל אזור "החוזה הסינית" והתרשם שהמצב בשטח מחייב הערכה מחודשת. בשובו לחפ"ק האוגדה נתן לאלוף אדן, התראה לפתוח את הצירים אל התעלה ולאחר שחזר לדבלה עדכן את בר־לב. בצהריים קיבלה אוגדה 162 הוראה ממפקדת החזית לפתוח את הצירים אל אזור הצליחה. בהוראת מפקדת החזית נעצרה גם

6 שמעון גולן, מלחמה ביום הכיפורים, עמ' 935.

העברת הטנקים באזור הצליחה לגדה המערבית עד לפתיחת הצירים. בין ההוראה לפתוח את הצירים לבין מה שנעשה בפועל היה מרחק רב. אוגדה 162 השתתתה. היא אמנם דיווחה כי היא מנהלת קרבות, אבל אלה לא התנהלו באזור הצירים החסומים. האוגדה התרכזת מדרום לציר עכביש ולא תקפה את שני הצירים שהיתה צריכה לפתוח. למפקד האוגדה היה נדמה שהוא בעיצומו של קרב שריון בשריון רחב היקף, אך האזנה להקלטות רשת הקשר של האוגדה (כריש) מלמדת כי בפועל היו מאמציה מבוזרים, מבולבלים וחסרי תנופה.

בכנס על מערכת הצליחה שקיים פיקוד הדרום אחרי המלחמה נמתחה ביקורת קשה על מהלכי (או על העדר מהלכים) אוגדה 162 ב-16 באוקטובר. אורי בן-ארי, סגנו של גונן, הזכיר שמשימת האוגדה היתה לטהר את הצירים ואת העובדה שאי-אפשר לטהר צירים בלי לנוע עליהם או בקרבתם. אדן הסביר שתכניתו היתה להניע את חטיבה 460 מכישוף לעבר עכביש ומשם לטרטור כדי שתשמש "סדך" ובאותו זמן תתקוף חטיבה 217 מצפון-מזרח לדרום-מערב ותהיה ה"פטיש". החיצים על המפה היו הגיוניים, אלא שחטיבה 460 לא נעה כלל ממקומה בדיונות של כישוף לאורך כל אותו היום, וחטיבה 217 נשארה בדיונות שממזרח לציר החת"ם ולא נעה כלל אל השטח המישורי של צירי טרטור ועכביש ותעלות "החוזה הסינית". אדן הסביר זאת בחששותיו מפני מלכודת וציין: "בשלב זה כבר הייתי בוגר חצי מלחמה, קצת יותר חכם כיצד לנהל את הדברים בשטח". מח"ט 217, נתק'ה ניר, אמר בראיון מאוחר: "לא היו לי משימות ברורות. שמרתי על הטנקים שלי. לא רציתי לרדת לשטח נחות". בסיכום דבריו אמר אדן: "לא חלמתי ללכת על שני הצירים ולפתוח אותם".⁷

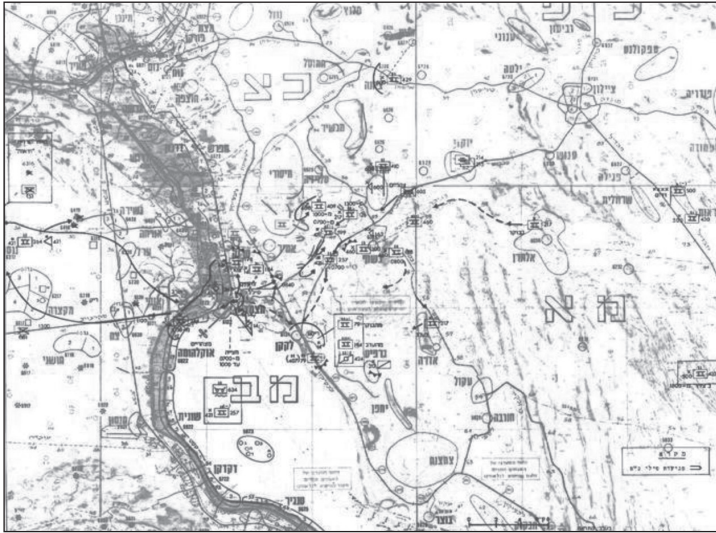
7 אלוף אדן בכנס פיקוד הדרום על מערכת הצליחה ב-24 ביולי 1974.

בשעה 1600 שאל גונן את אדן אם הוא תוקף, ונענה ש"זה קשה מאוד". אדן ביקש לקבל כוח חי"ר, ונענה שחטיבה 35 מוטסת ממרחב שלמה לרפידיים ומשם תגיע אל אזור הצליחה. הניסיונות לפתוח את צירי עכביש וטרטור חדלון, והפיקוד ואוגדותיו המתינו לבואה של מה שהאמינו שהיא חטיבה 35 (למעשה: גדוד 890 וחפ"ק המח"ט) כדי שהיא תפתח את הצירים. בעיני המפקדות הממונות: המטכ"ל, הפיקוד והאוגדה הוטל גורל מערכת הצליחה על שכם החטיבה (למעשה, על שכם הגדוד).

לאחר שיחתו עם אדן הודיע גונן למטכ"ל שאוגדה 162 לא הצליחה לפתוח את הצירים בכוחות עצמה ולכן הוחלט להמתין לבואה של חטיבה 35, שתנסה לבצע את המשימה יחד עם האוגדה. החטיבה יצאה באוטובוסים מרפידיים לטסה ולכן נראה שההתקפה תתחיל רק בעוד חמש שעות (כלומר, ב־2100). גונן הוסיף שאם ההתקפה לא תעלה יפה, צריך יהיה לדון בהחזרת הכוחות שחצו אל הגדה המזרחית.

כעבור שעה וחצי, ב־1730, הגיע שר הביטחון לדבלה וקיבל עדכון ממפקד החזית, בר־לב, וממפקד הפיקוד, גונן:

הפיקוד הורה למפקד 162 לתקוף, היא החלה לתקוף בשעה 1600, ועד אותה עת נפגעו בה מספר טנקים. משנודע שחטיבה 35 עומדת להגיע, הוחלט להמתין לה ולהטיל עליה את פתיחת ה'פק'. היא עומדת להגיע בתוך מספר שעות, כך שנראה שההתקפה תיערך לאחר חצות [...] אם חטיבה 35 תצליח לפתוח את ה'פק', שהתברר שהוא מגנן נ"ט, ייתכן שהפיקוד יחזור לתוכנית [הצליחה] המקורית. אם לא יצליח, הכוונה להחזיר את הזחל"מים לגדה המזרחית ולהשאיר בגדה המערבית את חטיבת הצנחנים ו־26 הטנקים.

מערכת הצליחה, פעילות ב-16 באוקטובר

דיין היה ספקן, והעדיף פעולה אווירית על-פני פעולת חי"ר קרקעית: "כל מה שעוזי [יאירי] יעשה, יוכל לעשות מטוס אחד". על ספקותיו ועל העדפותיו חזר דיין עוד מספר פעמים במהלך הלילה, בשיחות עם הרמטכ"ל ועם ראש הממשלה ובשיחות טלפון עם דבלה.

לפני צאתו מדבלה הנחה דיין את בר-לב ואת גונן שההתקפה צריכה להיות קצרה ולאחר מכן יש לקדם את הגשרים. באותו זמן לערך, בתל-אביב, נכנס הרמטכ"ל לחדרו ועודכן על ידי עוזרו, האלוף זאבי, שהפיקוד מכין התקפה משולבת של חטיבה 35 וכוחות מאוגדה 162 במגמה לטהר את צירי עכביש וטרטור ונראה שההתקפה תתחיל בעוד כשעתיים.⁸

8 שמעון גולן, מלחמה ביום הכיפורים, עמ' 947.

בקד"ם [קבוצת דיון מבצע] הרמטכ"ל שנערך בשעה 1900 באותו ערב דיווח ראש מדור דרום באג"ם-מבצעים, זאב נתיב, על המצב בחזית הדרום. בין השאר ציין כי ה'פקק' המצרי באזור "החוזה הסינית" טרם נפרץ, ולצורך פריצתו "נערכות עתה חטיבות 217 ו-460 מאוגדה 162 וחטיבת צנחנים 35 שהועברה ממרש"ל לרפידים". התמונה שעלתה מדבריו היתה של התקפה אוגדתית - שלוש חטיבות - לפתיחת הצירים ולהשתלטות על המגנן המצרי. בסכמו את הקד"ם נתן הרמטכ"ל תחזית להמשך המערכה ואמר: "חטיבה 35 תפתח את הציר ובבוקר יהיו גשרים על התעלה. אז ניתן יהיה להעביר לגדה המערבית מפקדת אוגדה ושתי חטיבות נוספות, להרחיב את ראש הגשר [...] ולקעקע את המערך המצרי".⁹

בשעות הערב המאוחרות דנו שר הביטחון והרמטכ"ל בבעיות היום הבא של המערכה ובמוקד הדיון עמדה פעולתה של חטיבה 35 (כלומר, גדוד 890). הרמטכ"ל היה אופטימי והסתמך בעיקר על ידיעה יחידה וחסרת-הקשר שנקלטה באותו יום ורמזה לכאורה שהמצרים מתכוונים לפנות את אזור "החוזה הסינית". שר הביטחון היה זהיר, והפריד בין שלוש סוגיות: (1) פתיחת הצירים; (2) הגנה על המסדרון; (3) ראש הגשר בגדה המערבית של התעלה. דיין העריך שחטיבה 35 תצליח לפתוח את הצירים ואפשר יהיה להעביר גשרים אל התעלה, אבל לא נראה לו שהיא תצליח לטהר את השטח מכוחות האויב ושאינן ודאות שהצירים יישארו פתוחים לאורך זמן. הוא עמד על כך שבבוקר תנתק החטיבה מגע מן האויב וכך יתאפשר לחיל האוויר להפציץ את השטח בפצצות מצרר נגד חי"ר. הוא חזר על כך פעמיים בשני הקשרים שונים. השאלה העיקרית שהטרידה את השניים לא היתה מה יקרה אם חטיבה 35 תצליח, אלא מה

9 שמעון גולן, שם, עמ' 953-955.

יקרה אם היא לא תצליח – האם להשאיר במקרה כזה את הכוחות בגדה המערבית או להחזירם לגדה המזרחית?¹⁰ לקראת חצות הלילה עדכן שר הביטחון את ראש הממשלה בהתפתחות המערכה. אחרי שתיאר בקווים כלליים את המצב בחזית אמר לה שבכוונת צה"ל לטהר באותו לילה, באמצעות כוח צנחנים בפיקודו של עוזי יאירי, את הציר המוביל אל אזור הצליחה ולפתוח מסדרון ברוחב שלושה קילומטרים שבו ינועו הגשרים בעקבות הטנקים של אוגדה 162. הוא הוסיף כי אינו בטוח שהמשימה תושג "כי זה קשה".

חצי שעה אחרי חצות שוחח דיין עם בר-לב ושמע ממנו שחטיבה 35 החלה לטהר את חמשת הקילומטרים החסומים בצירים. בר-לב סיים: "עתה הכול תלוי במידת הצלחתה של חטיבה 35 לפתוח את הדרך".¹¹

ממרחב שלמה לציר עכביש

בליל 15-16 באוקטובר 1973 עקבה מפקדת חטיבה 35 אחר מערכת הצליחה באמצעות האזנה לרשת אוגדה 143 ולרשת הפיקוד. לקראת הבוקר הגיעו שני מסוקי גל-205 להוביל את חפ"ק החטיבה. במקום חטיבה 35 הופקדה על הכוחות שנשארו במרחב ראס-סודר-אבו-רודס מפקדה מאולתרת בפיקוד סא"ל עמוס ירון, שחזר למלחמה מקורס בארצות-הברית. גיורא קארו, ממחלקת הקצינים המסופחים, נשאר לצידו של עמוס כקצין האג"ם שלו. עוזי יאירי והחפ"ק שלו טסו לשארם א-שייח' ובאותו זמן קיבל סא"ל

10 שמעון גולן, שם, עמ' 958-959.

11 שמעון גולן, שם, עמ' 963.

מרדכי את ההוראה לנוע עם גדוד 890 דרומה לא־טור ולהתכונן למבצע אור ירוק.

היממה שהסתיימה בקרב בציר טרטור 42 החלה מבחינתו של גדוד 890 במתחם באבו־זנימה, מרחק מאות קילומטרים משם. עם שחר יצא הגדוד לדרכו דרומה. התול"רים והמרגמות – חצי הפלוגה המסייעת – נשארו בראס־סודר, יחד עם גדוד המרגמות הכבדות של החטיבה, גדוד 332. באבו־רודס הצטרפה פלוגה ד לסופה של השיירה הגדודית. כארבעה קילומטרים לפני א־טור, קיבל המג"ד בקשר הודעה על שינוי ונאמר לו להמתין בא־טור לפקודות נוספות. לשינוי גרמו הסתבכות מערכת הצליחה ודרישת פיקוד הדרום לקבל את החטיבה תחת פיקודו. המח"ט, שכבר ידע על כך, ניסה באלחוט לעצור את הגדוד בדרכו, להודיע לו על שינוי התוכנית ולכוונו לשדה התעופה של אבו־רודס בו ימתין הגדוד. אולם המח"ט איחר את המועד – הגדוד כבר הגיע לא־טור.

עוזי יאירי הגיע במסוק לא־טור, הסביר לאיציק מרדכי את השינוי ואמר כי הוא ממריא לטסה לקבל פקודה חדשה וכי מטוסים יגיעו לא־טור כדי להטיס את הגדוד לרפידיים. הגדוד התארגן להטסה במסלול הנחיתה של א־טור. המטוסים הראשונים שנחתו במסלול סירבו לקחת את הגדוד, בטענה שיש להם הוראות אחרות. המג"ד התקשר ללוי חופש, זה דיבר עם מפקדת פיקוד הדרום, ולאחר מכן הגיעו "קרנפים" [מטוסי "הרקולס"] מטייסת 131 כדי להטיס את הגדוד.¹²

טייסת 131 מנתה 12 "קרנפים" שהובאו ברכבת האווירית ב־15 באוקטובר בין השעות 1128 לבין 2015, ושני "קרנפים" שסופחו אליה מטייסת 120. ב־16 באוקטובר לפנות בוקר העבירו ה"קרנפים"

12 חוברת הגדוד במלחמה, עמ' 16.

40 זחל"מים לא-טור. בשש בבוקר עדכן ראש ענף מבצעים במטכ"ל את שי תמרי, קצין האג"ם של פיקוד הדרום: "חטיבה 35 בכוח של גדוד ושתי פלוגות יועברו ב"קרנפים" מאבו-רודס לרפידים, ומשם יועברו ב"יסעורים" לכל מקום נדרש. מפקדת החטיבה תועבר לטסה. לו"ז יימסר מאוחר יותר". מא-טור טסו אפוא ה"קרנפים" לאבו-רודס כדי לקחת את גדוד 890. לאחר שהמתינו שעתיים באבו-רודס התברר שהגדוד הגיע לא-טור וה"קרנפים" חזרו לשם.¹³ ב-16 באוקטובר בשעה 1300 הוציא אג"ם פיקוד הדרום הוראה להעביר את חטיבה 35 לעכביש 59 ולהכפיף אותה לאוגדה 162 כדי שתאבטח את הצירים ואולי גם תטהרם. כעבור כמה דקות הודיע על כך גונן לאדן. גדוד 890 המריא בשעות הצהריים מא-טור, יחד עם פלוגת הרפואה החטיבתית ובסביבות 1400 נחת ברפידים.

לקראת מבצע אור ידוק הוזעק מפקד גדוד המרגמות הכבדות 332, סא"ל יעקב צור, לשארם א-שייח' ומסוק נשלח לאסוף אותו מראס-סודר. כאשר הגיע לשארם, ראה את מטה החטיבה ממריא. בחמ"ל [חדר מלחמה] מרחב שלמה נאמר לו שהמבצע בוטל ושהחטיבה טסה למבצע אחר. הוא טס חזרה, ובדרך עצר המסוק לתדלק באבו-רודס. לדבריו, הוא ראה שם צי של מטוסי "הרקולס" שעליו עולה החטיבה. צור רץ, לדבריו, אל המח"ט וביקש ממנו שייקח את הגדוד שלו. יאירי אמר לו שלטובת העניין על גדוד המרגמות להישאר במקום. צור תיאר את רגשותיו: "אני כבר

13 יומן מבצעים פיקוד הדרום, 16 באוקטובר 1973, שעה 0605, שיחה בין רע"ן מבצעים וקצין אג"ם דרום. ראו גם: טייסת 131, 162200, מיידי, סודי, דוח תחקיר, בתוך: מפקדת חיל האוויר, מלחמת יום הכיפורים, תחקירי צוות אוויר, הנושא: טייסות: 120 - 131, כרך 12, יולי 1974; מפקדת חיל האוויר, פעילות מערך התובלה הבינונית והכבדה במלחמת יום הכיפורים, מאי 1981, עמ' 83.

ידעתי מה המטרה. ידעתי שיהיה קרב קשה וכשליוויתי אותו [את יאירי] למטוס חשבתי את מי אראה שוב".¹⁴ לעדותו של צור אין תמיכה ממקורות נוספים ויש בה על-פניה טעויות ברורות. הגדוד לא המריא מאבו-רודס, אלא מא-טור ומזה זמן – כאשר הגדוד עלה למטוסים – לא היה המח"ט במקום. יאירי לא היה כלל באבו-רודס וספק רב אם בידיו היתה ההחלטה האם להוציא מקו המגע בצפון מרחב שלמה את גדוד הארטילריה היחיד שהיה בו – גדוד שתוגבר בשתי סוללות תותחים נגררים. בכל מקרה, הוצאת הגדוד מהקו והעברתו לאבו-רודס או לא-טור לצורך הטסה היתה נמשכת שעות רבות ולא עמדה כלל על הפרק. גם משפט הסיום של צור כאילו ידע על הקרב הקשה הצפוי נקרא יותר כחוכמה שלאחר מעשה. אם אכן צפה כבר אז את העלול לקרות, הוא היה היחיד שניחן בכושר נבואי זה. ייתכן, כמו שכתב מאוחר יותר איציק מרדכי, שלא היה מדובר בגדוד כמו שסיפר צור, אלא במג"ד בלבד:

קצין הסיוע החטיבתי, יעקב צור, היה איתנו בהכנות למבצע והוא ביקש להצטרף למח"ט. עוזי הורה לו חד משמעית: אתה חייב להישאר במרחב כי כאן זקוקים לך. החטיבה כבר תקבל מערך סיוע ממפקדת הצליחה.

שאלת הסיוע הארטילרי לגדוד 890, ליתר דיוק, העדרו, היתה אחד הנושאים השנויים במחלוקת לאחר המלחמה. בשנים האחרונות, בהסתמך על עדותו של צור, היו ניסיונות להאשים את עוזי יאירי בכך שלא לקח עמו את גדוד המרגמות. גם מצד אוגדה

14 תחקיר יעקב צור, מג"ד 332, א"צ 506/565/1988. להלן: תחקיר מג"ד 332.

162 מתחו ביקורת על החטיבה שהגיעה למערכה ללא קישור ארטילרי וללא הסיוע האורגני שלה – כאילו הדברים היו תלויים במח"ט, אלא שלא נראה כי הם היו תלויים בו. עוזי יאירי הגיע לטסה ועל-פי דבריו:

בהגיעי לשם קיבלתי טלפון מבר-לב שהסביר לי שהצליחה התחילה וישנן בעיות קשות להעביר את הגשר ויש חשיבות עליונה שנגיע לשם מהר ונפתח את הצי. שאני צריך לטוס לעכביש 55 ושם להיפגש עם ברן ולקבל ממנו הוראות.¹⁵

על-פי הרישום ביומן המבצעים של חפ"ק דבלה, התקשר בר-לב בטלפון בארבע אחר הצהריים לטסה אל עוזי יאירי, ששימש ראש לשכתו שלו בהיותו רמטכ"ל (הרישום הוא של צד אחד של השיחה, זה של בר-לב, בלבד), ואמר לו:

[בר-לב]: המצב די קשה. העברנו כוחות כולל טנקים אבל הרעיון פה לא היה רק תקיפה אלא מהלך מכריע אשר אותו אי-אפשר לעשות אם לא יהיה גשר של ממש. תיקח מפת קוד ואסביר לך. הגשרים צריכים לרדת לאורך כביש עכביש וטרטור כשאריק ניקה את ראש הגשר [...] אבל הג'נטלמן התחיל לעשות ענייני פשיטות והמצרים בשיטה שלהם זחלו למטה. ועכשיו עכביש וטרטור הם לא לתנועה והם דופקים שם עם ה"שמלים" [צ"ל: סאגרים] כל טנק ורכב. הסיכוי שלנו לחזור למערך האורגינלי הוא לחזור לשיטה הקודמת ולפתוח את ציר טרטור ועכביש. אז האוגדה של ברן, הם מנסים לעשות

15 דברי יאירי בכנס מפקדי הצנחנים בכפר המכביה ב-26 ביוני 1974.

זאת מצפון-מזרח לדרום-מערב מעכביש 53 עד ציר לכסיקון. אלא מה השטח מלא תעלות. קצת טנקים וחי"ר עם נ"ט. אריק בבוקר ניסה לעשות את זה ונשרף. צריך לארגן גשרים ולהעביר. אז עכשיו הכנסנו את ברן בניסיון לנקות. מאחר שיש שטח עם המון מחפורות ועוד מעט ירד הלילה, אנחנו רוצים שתעשה את זה בסיוע של ברן. ביום לא תספיק, אז תעשה זאת בלילה. [יאירי, לא נרשם]

[בר-לב]: אתה פה לבד עם המטה שלך?

[יאירי, לא נרשם]

אז תראה עוזי, את האנשים שלך מקדמים למטה והם יגיעו, נניח תוך שעתיים, אז עכשיו רד בציר הזה - עכביש - ובעכביש 55 ישנו דוביק, חברך, שהוא הסגן של ברן וברן עצמו נמצא בשטח - דרומית-מזרחית לנקודת גובה 187. כשאתה מגיע לדוביק, נודיע לברן לתדרך אותך. יהיה לך שעה וקצת אור להתרשם ולשמוע מהחבר'ה על הטקטיקה. הכוחות שלהם זה חי"ר רגיל שזחל במשך היום מפני שאריק לא שמר. אנחנו מורידים עכשיו עד הלילה הרבה אוויר, כך שמצבם לא יהיה כל כך טוב לקראת הלילה. אם ננקה את הציר אנו יכולים לעשות מהלך שהוא בעל משמעות הכרעה. אם לא, במוקדם או במאוחר נאלץ להחזיר את החבר'ה שעברו. עוזי, אז דוביק מחכה בעכביש 55 ואנו נודיע לו על בואך. ברן בינתיים מתקדם אז יכול להיות שתתאם אתו שייתן לך טנקים.¹⁶

באותה שעה התקשר מפקד הפיקוד, גונן, אל אדן ואמר לו:

16 יומן מבצעים פיקוד הדרום, 16 באוקטובר שעה 1600.

תשמע, עוזי [יאירי] ישנו כבר. אתה מוכן לקחת אותו, לעשות לו נוהל קרב חפוז ולהכניס אותו להתקפה **בחיפוי טנקים** [הדגשה שלי, י.ג.]. הוא עכשיו בטסה.

אדן: מתי, יום או לילה?

גונן: זה כבר יצא בלילה. [...] אם לא נפתח את עכביש וטרטור לא נוכל להביא את ה"דלדים" [הדוברות] ואת הרתום [גשר הגלילים].

כעבור שעותיים, בשעה 1800, התקשר סגן מפקד הפיקוד, אורי בן-ארי, אל אדן ועל-פי הרישום ביומן המבצעים הפיקודי אמר לו: "ביחס לחטיבה 35 – עליו לתת פקודה לחטיבה זו שתוגברה בעוד 250 איש לנקות היום את ציר עכביש וטרטור". לא ברור מאיפה הומצאה התגבורת בת 250 האנשים שהזכיר בן-ארי – היא לא היתה ולא נבראה.

בנסותו להגיע אל דב תמרי בעכביש 55 ומשם אל החפ"ק של אוגדה 162 בכישוף נתקע יאירי בציר עכביש החסום ולא הצליח לעבור, בעוד ברשת האוגדה מחפשים אותו ותוהים על מקום הימצאו. דב תמרי הודיע לבן-ארי שהוא אינו מסוגל להתחבר עם יאירי אלא רק להמתין לו, הוא אינו יודע באיזה רכב הוא נע ואם יש לו קשר, הציר סתום לחלוטין ובלי רכב מתאים המח"ט לא יוכל להגיע אליו. ואכן, יאירי, נואש מלפרוץ את החסימות בציר או מלעקוף אותן דרך הדיונות בג'יפ ללא מכשיר קשר, וחזר לטסה. בהתרוצצות הלך ושוב בציר עכביש החסום על ידי כמות עצומה של כלי-רכב צה"ליים מכל הסוגים, קרביים ומנהלתיים, בזבזו המח"ט וסגנו שעות יקרות שחסרו ללימוד המשימה להכנות ולתדרוכים. לאחר שחזר לטסה, יצר יאירי בשעה 1950 קשר עם דב תמרי וסיפר כי לא הצליח להגיע אליו. תמרי הציע לו להתקשר עם

אחיו, קצין אג"ם הפיקוד, שי תמרי, ולבקש ממנו מסוק. רק לאחר שהגיעו המסוקים, לקראת השעה 2100, לאסוף את גדוד 890, המריא יאירי עם הסמח"ט, קצין האג"ם והקמ"ן בסבב הראשון אל חפ"ק אוגדה 162.